

УДК 141.319.8:[130.2:796"652"]

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА АНТИЧНОГО СВІТУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

Поліщук Р.М.

Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

Життєустрій античного індивіда (антропоцентризм, полісна система, космологічність, змагальність, вдовещність і т. п.) визначав особливості та спосіб поведінки громадянина. Спрямований він був на задоволення його життєвих потреб, серед яких поступово виокремлювалася необхідність у фізичних вправах. Фізична культура (агоністика), як форма проведення дозвілля та елемент розвитку античного суспільства, сприяла формуванню чеснот, приносила людям славу, публічне визнання й стала атрибутом культури-ротворчих основ античної людини. Мислителі цього періоду неодноразово висловлювали свою думку про важливість фізичних вправ у гармонійному розвитку особистості.

Ключові слова: антична культура, агони, антропоцентризм, аскетизм, калокагатія, поліс.

Постановка проблеми. Фізична культура – невід’ємна частина життя людини. Однак, сучасна епоха, з прогресом науково-технічного ресурсу, створює умови для мізерної активності людства. Автоматизація праці (машинізація та роботизація) виконує левову частку фізичних навантажень, а внесок людини зводиться до мінімуму: натискання кнопок чи до написання програм. Внаслідок, у різних вікових груп можна констатувати недолік рухових і фізичних навантажень, що призводить до ускладнень у функціонуванні людського організму.

Проте, ще у період Античності, яку часто називають “фундаментом Європи”, фізична культура і зародки спорту постали засобами всебічного виховання і гармонійного розвитку особистості, які поєднують в собі фізичну підготовку та розвиток інтелектуальних здібностей. Сьогодні загальновідомо та доведено багатосторонній зв’язок розумового виховання з фізичною культурою. Виконуючи фізичні вправи, можна набутися знання про раціональний спосіб виконання рухових дій, застосування їх у тому чи іншому виді діяльності. Заняття фізичною культурою і спортом допомагають розвитку пам’яті, уваги. Власне, мислителі та ідейні натхненники античної культури неодноразово підкреслювали на потребі гармонійного розвитку індивіда, всебічно розвинутої особистості.

Стан досліджуваної проблеми. Осмисленню поставленої проблеми допомогли праці: В. Дюранта “Жизнь Греции”, Роберта Грейвса “Мифы Древней Греции”, П’єра Адо “Що таке антична філософія”, Гальчук Оксани “Антична література”. У них дослідники розкривають тему античного життєстрою та умови, що сприяли організації людиною свого дозвілля. У книгах А. Содомори “Жива античність”, Балуха В.О. “Історія античної цивілізації. В 3-х т. Т. 3. Практикум”, Л. Винничука “Люди, нравы, обычаи Древней Греции и Рима” (1988), П. Гіро “Быт и нравы древних греков” (2002) ґрунтовно розглянуто основи гуманітарної культури античності та її феноменів, до яких зараховано фізичну культуру. Також опрацьовано матеріали дослідників історії фізичної культури та спорту – Вацеби О.М., Гречанюк О.О., Тимчака Я.В., Столбова В.В., Столярова В.І. та ін. Окремо проаналізовано й висвітлено проблему фізичного виховання з погляду античних мислителів: Гомер “Одіссея” та “Іліада”,

Аристотель “Політика”, Платон “Держава”, Плутарх “Избранные жизнеописания”, Гиппократ “О здоровом образе жизни”, Полібій “Всеобщая история”.

Мета: окреслити погляди античних філософів на фізичну культуру.

Виклад основного матеріалу. Фундаментальним, на нашу думку, етапом історії фізичної культури постає культура антична – давньогрецьке та римське суспільство. Для розуміння сутності феномену давньогрецької фізичної культури необхідно означити характерні і принципово важливі особливості її розвитку. Дослідниця Семенюк К. зазначає: “Незважаючи на регіональні і культурні розходження, антична культура мала визначену цілісність. Єдність виражалася не тільки в спільності інтересів як економічних, так і соціально-політичних, але й у єдиному світосприйманні ... ” [17, с. 34–37]. Цей соціокультурний феномен зобов’язаний своїм існуванням, передусім, унікальній формі організації суспільства – полісу. Полісна система життєдіяльності сприяла розквіту особистості, розвитку творчих сил індивіда. Це безпосередньо вплинуло на становлення античного мистецтва, філософії, літератури і фізичної культури. Давні греки вперше в історії спробували створити відкриті горизонтальне суспільство, побудували особливий тип демократії, заснований на самоврядності індивіда, що несе особисту відповідальність за свої рішення. В такому середовищі важливу роль відіграла гармонія між індивідуальним і суспільним. Цікавим є те, що практично все суспільне життя було пронизане агоністичною ідеєю.

Мислення у греків частково звільнилося від “настанов” богів. У своєму повсякденному житті вони спираються на доводи розуму, покладаючись на себе і вважаючи, що сама людина є “творцем свого щастя”, а така примітна особливість античної культури як антропоцентризм формує культ тіла людини. Ідеалізуючи богів, греки уявляли їх у людській подобі і наділяли вищою тілесною красою. Людське тіло стало мірилом усіх форм грецької культури [2, с. 126–127].

Давньогрецька культура, особливо в період V–IV ст. до н. е., представляла ідеал людини як поєднання тілесної і фізичної краси з духовним і інтелектуальним змістом. Відомий філософ Аристотель акцентував увагу на вихованні мужності й витривалості, поміркованості й спра-

ведливості, високої інтелектуальної і моральної чистоти [7, с. 162–165]. У своїй праці “Політика” мислитель вказує, що “у справі виховання розвиток навичок має передувати розвитку розуму і фізичне виховання має йти попереду інтелектуального...” і додає – “у вихованні першу роль повинне відігравати прекрасне, а не тваринне” [1, с. 216–217].

На думку Аристотеля, предметами, необхідними для виховання, були граматика, музика й малювання. Але найбільше уваги приділялося вихованню тіла. Тіло повинно формуватися раніше духу, уміння – раніше розуму. Навіть виховуючи дітей у сім’ї, необхідно звертати увагу на підбір дитячих ігор. У програмі фізичного виховання Аристотель указував на вибір і поділ фізичних вправ, виходячи з можливостей дітей. Він зробив першу в історії фізичного виховання спробу дати вікову періодизацію в дозуванні фізичних вправ [21, с. 6].

Проте, культ мужнього тіла отримував й критичну оцінку. Наприклад, філософ Ксенофан, акцентуючи на надмірному возвеличенні переможців атлетичних змагань – агонів, вказував, що мудрість і обачність приносять користь всьому суспільству і повинні цінуватися більше, ніж атлетична сила і швидкість, оскільки вони приносять славу лише окремому індивіду. Доказом його критичного ставлення є те, що він виступав проти антропоморфних елементів в релігії (вистіював богів у людській подобі) [19, с. 34].

Так, разом з утвердженням принципу калокагатії [4, с. 151] як ідеалу виховання людини, що виражає ідеальне єднання фізичної (тілесної) краси та духовної досконалості, розпочався процес протистояння між цінностями культури тіла і культури духовної. Його витoki пов’язують з появою творів Гомера “Іліада” та “Одіссея”.

Легендарного давньогрецького поета вважають авторитетним знавцем античної Греції, а його твори початком європейської літератури. Тому в його працях шукали культурні норми і моделі людської поведінки та розвитку. Чи не найвідомішим прикладом може слугувати образ Ахілла – одного з давньогрецьких непереможних героїв.

В “Іліаді” описано, що виховання Ахілла в рівній мірі ґрунтувалося на двох складових – фізичній підготовці, яка була необхідна в боях, а також музиці і ораторському мистецтві. Тут наводяться епітети – войовничий, прудконогий, які підкреслюють фізичну міць і можна у приклад привести слова учителя Ахілла – Фенікса, які наголошують на ораторській майстерності та інтелектуальній культурі славетного героя – “в слові проречистим був” та “велика бо сила була в його слові” [6]. В Ахіллеса було навіть два наставники: перший – вже згаданий Фенікс, який вчив його красномовству, щоб він міг бути хорошим оратором і мистецтву військової стратегії; другий – Хірон, який навчав його полюванню, верховій їзді, метанню списа, а також хірургії та медицині. Гармонійне виховання Ахілла стало універсальною моделлю усього античного періоду.

Цікавою сторінкою в історії античної Греції постає Спарта. Життя спартанців було підпоряд-

коване головній вимозі – бути в стані військової готовності. Головною метою спартанського фізичного виховання була підготовка сильного, витривалого, мужнього воїна-захисника спільноти. “У Лакедемоні ... майже все виховання юнаків і майже вся законодавча система передбачають військові цілі”, – писав Аристотель у “Політиці” [1, с. 184]. Цікавою позицією фізичне виховання Спарти проявилось і в гендерному аспекті. Історик, філософ та громадський діяч Плутарх зауважував, що становище жінок в Лакедемоні було специфічним. Вони не були ізольовані від суспільства, подібно жінкам у всіх інших частинах Греції. Дівчата проходили таке ж фізичне навчання, як і хлопчики; більш примітно те, що хлопчики і дівчатка займалися разом гімнастикою в оголеному вигляді. “Дівчата повинні були для зміцнення тіла бігати, боротися, кидати диск, кидати списа, щоб їхні майбутні діти були міцні тілом в самому череві їх здорової матері, щоб їх розвиток був правильним і щоб самі матері могли народжувати вдало і легко завдяки фортеці свого тіла...” [14, с. 57].

Одним з найвеличніших явищ грецької культури називають агони. Дух агону проникав усюди, пронизуючи найбільш важливі, основні і домінуючі сфери діяльності людського суспільства: духовну, інтелектуальну, художню та навіть просту селянську і ремісничу [20, с. 115–120]. Як і вся історія давньогрецького суспільства, по суті, вони постають в змагальній традиції, з одного боку пов’язані з культом тіла, а з іншого – змагальним принципом в інтелектуальній і духовній культурі.

Один із основоположників європейської філософії Платон, наприклад, поділяв всю культуру на дві складові: гімнастику, яка включала в себе всю сферу фізичної культури тіла і музику – сферу духовної та інтелектуальної культури. І та й інша складова мають у нього більш широкий зміст, ніж в даний час: “музика” означає все, що входить в сферу муз, “гімнастика” означає все, що пов’язано з фізичним тренуванням і підготовкою. За думкою філософа “музика” майже таке широке поняття, як те, що ми називаємо “культурою”, а “гімнастика” являє собою щось значно ширше, ніж те, що ми називаємо “атлетикою” [16, с. 140]. Ідея мислителя полягала у тому, щоб шукати гармонію через синтез цих двох складових людської культури: “хто найкраще почергово змішує гімнастику з мистецтвом і в найпоміркованіший спосіб подає їх душі, того з повним правом ми могли б вважати таким, що досяг досконалості в мистецтві й здобувся на повну гармонію набагато більше, ніж той, хто налаштує струни” [13, с. 101].

Крім атлетичних змагань у древніх греків були також Панеллінські ігри, присвячені поезії, співу, музиці і театру. Піфійські ігри під заступництвом бога Аполлона, що проходили до 582 р. до н.е., присвячувалися спочатку виключно його музам (пізніше вони включили в себе і атлетичні змагання). У Немейських й Істмійських іграх, що проводилися під заступництвом богів Зевса та Посейдона, було дві офіційні програми: атлетична і музична, які об’єднували духовну і фізичну культуру.

Всесвітньовідома Олімпія також була місцем проведення атлетичних змагань, під час яких виступали поети, письменники і філософи. У числі учасників і переможців Олімпійських ігор були такі відомі вчені та мислителі як Демосфен, Демокрит, Платон, Аристотель, Сократ, Піфагор, Гіппократ. Причому змагалися вони не тільки в образотворчих мистецтвах. Наприклад, Піфагор був чемпіоном з кулачного бою, а Платон – в панкратіоні [11].

Деякі стародавні філософи, наприклад Сократ, засуджували те, що організатори Олімпійських ігор вирішили присуджувати високі нагороди на Іграх атлетам за досягнення, пов'язані з їх фізичними результатами, але не нагороджували поетів, мислителів і філософів, концепції і праці яких, за його думкою, могли принести не тільки особисту славу, а й користь іншим людям, жителям інших міст-полісів. Хоча мислитель висловлював також тезу на підтримку фізичних вправ – “люди, від природи немічні тілом, завдяки вправам стають міцніші силачів”.

Загалом відомо, що і змагання в інтелектуальній сфері стали приносити лаври олімпійців на агонах в Олімпії. Наприклад, Есхіл, Софокл та Евріпід були для древніх греків олімпійцями в інтелектуальній сфері. Демосфен мріяв бути політичним оратором і виступати перед Народними зборами, для чого він почав фізично загартовуватися, тренувати дихання та підніматися в гори [9, с. 13]. А відомий філософ і математик Піфагор вважав, що фізична культура допомагає розумовій діяльності людини. У 588 році до н. е. він став чемпіоном Олімпійських ігор з кулачних боїв [12].

Загальновідомо, що фізична культура та фізичне виховання сприяють здоровому способу життя. Тому, стародавні філософи, знахарі та лікарі робили спроби дослідження здоров'я, причому не тільки через осмислення природи людини, а й наголошували на значенні її діяльності, способі життя та мислення. “Яка діяльність людини, така вона сама, така її природа”, зазначав Гіппократ у трактаті “Про здоровий спосіб життя” [3, с. 217–218]. Асклепід – вважав, що метою лікування має бути поновлення розумової активності, харчування, перебування на повітрі. Він писав, що треба “дати дихання шкірі, ... її частіше омивати, а також застосовувати фізичні вправи: біг, гімнастику, ходьбу, активні та пасивні рухи, масаж, прогулянки” [21, с. 7].

Однак, виходячи з вище сказаного, не можна ідеалізувати ні еллінську гармонію, ні давньогрецьку атлетику. У цьому сенсі гармонія між духом і тілом домінувала в Стародавній Греції до V–IV ст. до н. е., а потім почав проявлятися і поглиблюватися розрив між ними. Трагедії Евріпіда вже була сповнена глузувань над атлетами. Аристофан (давньогрецький поет-комедіограф) говорить про те, що молоді люди перестали відвідувати палестри, а більш цікавляться філософією [5, с. 9–10].

Чимало мислителів з тривогою підкреслювали, що люди надають перевагу видовищності, швидкості та силі кінцівок над інтелектуальним розвитком. Возвеличена атлетична мораль з самого початку проведення змагань була сповнена недоліків. Хитрощі, спрямова-

ні на досягнення перемоги не завжди або ж не в повній мірі засуджувалися громадською думкою і, більш того, широко практикувалися. В таких змаганнях як кулачний бій, боротьба, панкратіон, було дуже багато відвертої жорстокості. Відомо, що поєдинки в них тривали до переможного кінця, а в панкратіоні всі прийоми єдиноборства були дозволені і учасники часом закінчували сутички з важкими каліцтвами і навіть смертю. Ці негативні сторони давньогрецької атлетики супроводжували її з моменту виникнення.

В подальшому розвитку вони стали проявлятися повсюдно. Тут доречно згадати, що давньогрецькі агони проходили на тлі численних воєн і чвар між полісами. Мир для античних греків був скоріш винятком, натомість війна була нормальним станом. Це визначало пріоритетну спрямованість фізичної підготовки – більшість змагань було спрямовано на демонстрацію військово-фізичних умінь, перемога в яких досягалася усіма можливими способами, часто на шкоду гуманним принципам. Таким чином, ідеалізувати давньогрецьку фізичну культуру було б неправомірно, хоча применшувати її важливість теж.

Антична культура не обмежилася тільки грецьким суспільством, а стала середовищем розквіту ще одного всесвітньо відомого феномену – Римської цивілізації. Для розкриття її особливостей потрібно дати певну характеристику.

На розвиток Риму, без сумніву, вплинула культура Стародавньої Греції. “Проникнення римлян на Балкани і приплив греків в Італію вели до неминучих контактів людей двох близьких культур і засвоєнню римлянами грецької освіченості” [15, с. 12]. Давньогрецький історик Полібій, підкреслив суттєву особливість давньоримської культури, вказуючи не те, що римляни могли змінювати свої звички, запозичуючи корисне в інших культурах [15, с. 5–33]. Мова про те, що римська культура не мавпувала грецьку, а була наступницею, розвиваючи та поглиблюючи її досягнення. Підкоряючи різні народи, римляни вбирали їх культурні досягнення, але при цьому зберігали свої звичаї та притаманні риси – практицизм, дисциплінованість, системність, традиціоналізм, динамізм.

На Апеннінському півострові головною силою в VIII–VI ст. до н.е. були етруски. Вони заснували й упорядкували міста з величними храмами і навіть каналізацією. Одним з таких міст, яке виникло на місці кількох сільських поселень, в VIII в. до н.е. був Рим. До кінця VI ст. до н.е. настінні розписи і знайдені побутові предмети свідчать про те, що фізичні вправи були досить поширені у цей період, особливо біг, метання диска і списа, боротьба, кулачний бій, верхова їзда, змагання колісниць, стрибки, а також плавання і стрибки у воду. Наприклад, у 1958 році в некрополі в Тарквініях була виявлена гробниця, датована приблизно 500 р. до н.е. з дуже багатим художнім оздобленням. Майже на всіх малюнках були зображені атлетичні сцени. Тому її назвали “гробницею олімпійських ігор” [10, с. 25]. Крім атлетичних ігор у етрусків популярні були поєдинки людини з тваринами (биками, собаками), що носили характер жорстоких розваг господарів і рабів Стародавнього Риму. Незважаю-

чи на велику кількість змагань та ігор, у них не було такого як у греків культу людського тіла, що підтверджується творами мистецтва. Часто змагання зображуються разом з глядачами, що свідчить про публічність та політизованість ігор.

У період Республіки, основним правом і обов'язком римського громадянина вважалася служба в армії. Військова підготовка була добре організованою, з суворою дисципліною. У діалозі сатира Лукіана «Анахарсіс, або про тренування тіла» Солон підкреслює, що змушує синів виконувати фізичні вправи, щоб вони були хорошими захисниками своєї держави та її громадян: «Ми вважаємо, що користуємося при цьому найкращими вправами, загартовуючи голе тіло і роблячи його більш здоровим і сильним, легким, струнким і непоборним для ворогів» [8, с. 222].

Ядро римських легіонів становили піхотинці, які щодня здійснювали походи різної дальності, при цьому несучи на собі зброю, особисті речі і спорядження для табору.

Особливо популярними були гладіаторські бої, що влаштувалися в Древньому Римі в кінці республіканського періоду і в епоху імперії (I ст. до н.е. – V ст. н.е.). Організація таких видовищ мала соціально-політичне підґрунтя, адже римська правляча знать прагнула здобути прихильність натовпу, привернути її на свою сторону в боротьбі за досягнення політичних або економічних цілей.

Гладіаторські бої беруть початок від культових похоронних обрядів, пов'язаних з жертвопринесеннями. Римський філософ Луцій Сенека мотивом своєї моральної філософії вважав любов до людини. Йому належать знамениті слова: «*homo res sakra homini*» (людина є святинею для людини). Мабуть, саме тому Сенека засуджував бої гладіаторів і відкрито висловлював зневагу до тих, хто цим займається. Він заступався за людську гідність рабів, які виконували цю роль. Мислитель писав: «випадково я потрапив на обідне видовище, сподіваючись там якоїсь забави, дотепів, розслаблення – того, на чому б могли відпочити очі людей, пересичених виглядом людської крові. Та ба! Милосердям, власне, можна було назвати бої, що відбувались там раніше. Тепер – не до жартів: розпочалася справжня різанина. Жодного прикриття – все тіло оголене для ударів; порух руки – рана. Цьому видовищу здебільшого надають перевагу над звичайними поєдинками, як і перед улюбленими парами бійців. Ще б пак! Ні шолом, ані щит не протистоять мечеві. Та до чого тут захист? До чого вміння? Все це лише ненадовго відстрочує смерть. Уранці людей кидають на поталу левам та ведмедам, в обід – глядачам. Вони й нацьковують убивць на тих, які в свою чергу стають убивцями; переможця приберігають лише для наступного вбивства: єдиний вихід для всіх, хто тепер б'ється, – смерть» [18, XII]. У 12 листі до Луція він задує й мистецьку сторону видовища, вказуючи, що під час перерви часом ставились міми – короткі сценки з життя.

Після падіння республіки відбулася заміна громадянського війська найманцями. Основою військової підготовки були систематичні тренування, в які входили боротьба і фехтування на дерев'яних палицях. Поширений у військах

був і біг зі зброєю. Імператорський період Стародавнього Риму характеризується тим, що фізична культура вільних громадян стала предметом уваги імператорської влади. З цією метою будувалися величезні лазні-терми – невід'ємна частина життя імператорського Риму. Вони обладалися з комфортом, в будівлях були аудиторії, бібліотеки, зали для фізичних вправ та ігор. У комплекс бань також входили палестри, що призначалися для гімнастичних вправ, практик гри в м'яч. Для римлян атлетика була скоріш способом розваги, публічного видовища.

З III ст. н.е. Римська імперія вступила в період глибокої кризи. Після довгих гонінь в якості нової ідеології утвердилося християнство. Почастішали напади варварських племен, які зруйнували територіальну цілісність імперії. У 476 р. Риму був нанесений нищівний удар, влада перейшла до варварських дружин, Римська імперія перестала існувати. Боротьба між старим світоглядом і новим християнським вченням відбилася і на сфері фізичної культури. Спочатку християнство в силу своєї слабкості терпимо ставилося до фізичної культури античного світу. Однак, поступово християнство відкидало всілякі радості життя, в тому числі свята і змагання, вважаючи їх пережитками язичницьких обрядів та поганських ритуалів. Римські філософи, мислителі зверталися до питань фізичного виховання дітей, молоді куди рідше, ніж в Стародавній Греції. Лише деякі з них – мислитель Квінтіліан, філософ Сенека, лікар Гален, поет Ювенал, висловлювали думку про користь занять фізичними вправами військової і загальної фізичної підготовки для здоров'я. Саме Ювеналу належить відомий вислів: «*Mens sana in corpore sano*», що у перекладі з латини – «У здоровому тілі – здоровий дух». Насправді в оригіналі він звучить так: «Якщо ти просиш чого і до святилиць жертви приносиш – там тельбухи, ковбасу, що з білої свині приготував, – треба молити, щоб розум був здоровим в тілі здоровому. Бадьорого духу проси, що не знає страху перед смертю, що шанує за дар природи межу свого життя, Що в змозі терпіти утруднення які завгодно...» [22].

Висновки. Фізична культура Античного світу є досить цікавим плацдармом для філософських досліджень. В цей період формувалися перші елементи фізичного виховання та майбутнього спорту, особливого значення та уваги заслуговують Олімпійські ігри. Не менш важливими та суспільно значущими постають питання про гармонійний розвиток – поєднання фізичної міцності та інтелектуальної культури. Крім того, можна виокремити й два своєрідні підходи до фізичної культури та громадянського суспільства загалом – грецького та римського. В грецькій культурі кожен отримує свій зиск з прогресу суспільства, в якому жорстка система громадянства. Римське суспільство створило інклюзивну систему – в котрій кожен має право голосу, своє право на суспільний внесок і свій сенс належності до цієї спільноти. Можливо саме тому, в першій фізична культура пронизувалась ідеєю гармонії культури тіла й інтелекту та підпорядковувалась традиції, а інша включала в себе перш за все видовищність та політичні цілі.

Список літератури:

1. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 239 с.
2. Гаврюшенко О.А., Шейко В.М., Кравченко О.В. Історія світової культури: Навч. посібник / Наук. ред. В.М. Шейко. – К.: Кондор, 2006. – 404 с.
3. Гиппократ. О здоровом образе жизни // Гиппократ. Избранные книги. – М.: Государственное издательство биологической и медицинской литературы, 1936. – С. 217–218.
4. Гіптерс З.В. Культурологічний словник-довідник / З.В. Гіптерс. К.: ВД «Професіонал», 2006. – 328 с.
5. Голощапов Б.Р. История физической культуры и спорта: учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / Б.Р. Голощапов. – 10-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2013. – 320 с.
6. Гомер. Іліада / Гомер. – Харків: Фоліо. – 416 с.
7. Дячкова Т.В. Мета виховання на сучасному етапі розвитку української держави [Текст] / Т.В. Дячкова // Педагогічні науки. – 2007. – Вип. 45. – С. 162–165.
8. Лукиан Самосатский. Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Под общ. ред. А.И. Зайцева. – СПб.: Алетейя, 2001. – 480 с.
9. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика / Л.І. Мацько, О.М. Мацько. Навч. посіб. – 2-ге вид., стер. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.
10. Моисеева О., Коваленко Т., Кузнецов Е. Социальное значение физической культуры и спорта: Методическая разработка по курсу «Физкультура в вузе» / О.А. Моисеева. – Волгоград: Издательство ВолГУ, 1999. – 40 с.
11. Олимпийские игры Древней Греции. [Электронный ресурс] // Энциклопедия Кругосвет. – Режим доступа к ресурсу: http://www.krugosvet.ru/enc/sport/OLIMPISKIE_IGRI_DREVNE_GRETSII.html?page=0,1.
12. Піфагор. Цікаві факти [Електронний ресурс] // © dovidka.biz.ua. – Режим доступу до ресурсу: <http://dovidka.biz.ua/pifagor-tsikavi-fakti/>.
13. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. – К.: Основи, 2000. – 355 с.
14. Плутарх. Сравнительные жизнеописания / Плутарх. – Москва: Издательство «Наука», 1994. – 714 с. – (2).
15. Полибий. Всеобщая история / Пер. с греч. и комментарии Ф.Г. Мищенко. Том I. СПб.: «Наука», «Ювента», 1994. – (Историческая библиотека). – С. 5–33.
16. Рассел Б. История западной философии. В 3 кн.: 3-е изд., испр. / Подгот. текста В.В. Целищева. – Новосибирск: Сиб. ун-в. изд-во; Изд-во Новосиб. ун-та, 2001. – 992 с.
17. Семенюк К.С. Калокагатія: сутність і специфіка історичної трансформації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2004. – Вип. 70. – С. 34–37.
18. Содомора А. Сенека. Моральні листи до Луцілія / А. Содомора. К.: Основи, 1999 (2-е вид.). – 608 с. Лист XII.
19. Спиркин А.Г. Философия: учебник для бакалавров / А.Г. Спиркин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт; ИД Юрайт, 2012. – 828 с.
20. Степанов Г.И. Актуальные проблемы права и государства в XXI веке, Т. 2. – Уфа, 2012. – С. 115–120.
21. Тягур Р.С., Тягур Т.Р. Історія фізичної культури і олімпійського руху: 180 базових термінів / Р.С. Тягур, Т.Р. Тягур. – Івано-Франківськ: Видавець Віктор Дяків, 2013. – 374 с.
22. Ювенал. Сатиры / [Перевод: сатиры 1–8 – Д.С. Недовича, сатиры 9–16 – Ф.А. Петровского]. – Сатира X, с. 350.

Полищук Р.Н.

Львовский государственный университет физической культуры
имени Ивана Боберского

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА АНТИЧНОГО МИРА: ФИЛОСОФСКИЙ ВЗГЛЯД**Аннотация**

Жизнеустройство античного индивида (антропоцентризм, полисная система, космологичность, состоятельность, зрелищность и т. п.) Определял особенности и способ поведения гражданина, был направлен на удовлетворение его жизненных потребностей, среди которых постепенно выделялась необходимость в физических упражнениях. Физическая культура (агонистики), как форма проведения досуга и элемент развития античного общества, способствовала формированию качеств, приносила людям славу, публичное признание и стала атрибутом культуротворческих основ античного человека. Мыслители этого периода неоднократно выражали свое мнение о важности физических упражнений в гармоничном развитии личности.

Ключевые слова: античная культура, агоны, антропоцентризм, аскетизм, калокагатия, полис.

Polishchuk R.M.

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky

PHYSICAL CULTURE OF THE ANCIENT WORLD: A PHILOSOPHICAL VIEW**Summary**

The life-system of the ancient individual (anthropocentrism, polis system, cosmologicality, agon, amusement, etc.) determined the characteristics and manner of behavior of a citizen, was aimed at satisfying his vital needs, among which gradually emphasized the need for physical exercise. Physical culture (agonistic), as a form of leisure and an element of the development of the ancient society, contributed to the formation of virtues, brought people glory, public recognition and became an attribute of the cultural fundamentals of the ancient man. Thinkers of this period have repeatedly expressed their opinion about the importance of physical exercises in the harmonious development of personality.

Keywords: ancient culture, agon, anthropocentrism, asceticism, kalokagathia, polis.